

ב. יש מי שצדד על פי הספרי, שבגר צדק עובר בשני לאוין ד'לא תעשק', שהזירה בו תורה יותר מבישראל (עפ"י פני יהושע).
ג. רבנו מאיר כתב שבשכירות קרקע אינו עובר בבל תלין. 'כל שבארצך' – ולא ארצך. ומסתבר טעמו, שלא ריבינו אלא בהמה וכלים שעושים בהם מלאכה דומיא דשכיר (תורא"ש). ומובאת דעה זו בשלחן ערוך (ש"ט, א). והגר"א פקפק בדבר. וכן הביא המאירי מתורת כהנים, שאף שכן קרקעות בכלל איסור זה.
ודנו הפוסקים אם שכירות בתים דינה כשכירות קרקע לענין זה (ע' קצות החשן שם). וכתבו הפוסקים להלכה שיש להחמיר בין בקרקע בין בבית, שספק דאורייתא הוא (אהבת חסד ט, ה; שו"ת שבט הלוי ח"ו רל, ד. וע"ע מנחת חינוך ריש מצוה רל).
ד. אין הבדל בין פעולת גדול לפעולת ילד קטן (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"ג צט; אהבת חסד ט, ה עפ"י הרמב"ם).

ב. נכרי שאינו גר-תושב, אין בו משום איסור הלנת שכיר (מאחיד). [ולדעת תנא אחד, גם מאיסור 'לא תגזול' נתמעט הנכרי].

בספר החינוך כתב בשם הרמב"ם שעובר בבן נח. וכבר תמהו על כך. (ע' מנ"ח שם. ויש מחלקין בין ה'לאו' ל'עשה').
ולהלכה גזל עכו"ם אסור מהתורה (רמב"ם ריש הלכות גזילה ועוד). וכן כשנמנע מלפרוע שכרו בכוונת גולה – אסור (עפ"י רמב"ם גולה א, ב; מאירי).

רסט. מהם דיני קדימה לתשלומי הפועלים?

כשאין לשוכר לשלם לכל פועליו, יתן תחילה לעני, אחר כך לאביון (התאב לכל ואינו נרתע מלתבוע) ולעשיר.

א. האביון קודם לעשיר (ערש"ש ואהבת חסד).
וכבר עמדו על כך שהפוסקים השמיטו דיני קדימה. וע' 'ספרי דבי רב' תצא פל"ו ד"ה מכלל. אכן בפסקי ריא"ז הביא דין זה.
ב. אין כאן דין קדימה לקרוב. ואם שניהם עשירים או עניים – יחלק השכר לשניהם (אהבת חסד. ע"ש פרטים נוספים).
ג. הפנ"י צדד שאביון ישראל קודם לעני גר. וכן גר צדק לגר תושב.
ד. היה אחד תובעו והשני אינו תובעו, מסתבר שיש ליתן לזה שתובעו גם אם השני עני. (וצ"ע כשהשני קדם בזמן שכבר נוצר חוב מוזן קודם זמנו של האחר).

דפים קיא – קיב

ער. מה למדו מ:

- א. ואליו הוא נשא את נפשו?
- ב. לא תלין פעלת שכיר אתך?

א. ואליו הוא נשא את נפשו – דבר המוסר נפשו עליו. היינו כל דבר ששעבד עצמו בשבילו, אפילו בצירת אשכול אחד הרי הוא בבל תלין. ועוד דרשו בברייתא: מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה, לא על שכרו?! דבר אחר: להעניש את בעה"ב כשעושו, כאילו נטל את נפשו. [ונחלקו רב הונא ור"ח אם הכוונה ל'נפשו' של נגזל או של גזלן].

ב. לא תלין פעלת שכיר אתך – כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים. ורבי יוסי בר"י דרש מכאן אפילו שכיר שעות ועבודה כלשהי.

וכן דרשו אתך – לדעתך, ולא לדעתו של השכיר, שאם לא תבעו – אינו עובר.

א. גם אם אינו תובע בפה ממש אלא שבא לפניו כדי לקבל שכרו – הרי זה כתובעו (עפ"י אהבת חסד ט נתיב החסד כט).

ואפילו לא בא אליו, אם מכיר בו שרוצה הכסף אלא שמתבייש מלתבוע, י"ל דהוי כתובעו (עפ"י תשובת הגר"ק שליט"א). וצ"ע בקטנים דלאו בני מחילה, לכאורה לעולם הוי כתובעו א"כ יודע בהם שאינם חפצים כלל בתשלום עתה.

ב. יש אומרים שגם כשלא תבעו יש להזהר לסלק השכירות בזמן אלא שאינו עובר ב'לאו' (עפ"י שער המשפט, חבל יוסף – מובא באהבת חסד ט, יא).

ועוד דרשו אתך – שיש לך מה לשלם לו, אבל אם אין – אינו עובר.

א. יש לו מקצת שכרו ואינו נותן – עובר בבל תלין, כמו אם יש לו כל שכרו ומעכב מקצתו (ערך שי שלט. והוכיח מדברי המל"מ שבועות ה, ב מהרדב"ז. ושם איתא שחיוב פרעון חל על כל פרוטה ופרוטה).

ב. יש באפשרות המעביד להשיג מעות בהלוואה כדי שיוכל לקיים מצות ביומו תתן שכרו – יש לו לעשות כן הגם שעתה הוא פטור, שהרי יש לו לאדם להשתדל להכניס עצמו למצב שיהא מחוייב במצוה (כמו במנחות מ לענין לבישת בגד בן ד' כנפות). ואפשר שאף מצד הדין מחוייב לעשות כן.

ובודאי אם מגיע לשכיר דבר מועט ויש לבעה"ב רק מטבע גדול – חייב לפורטו כדי לשלם לשכיר בזמנו, גם אם יגיע לו קצת היוק על ידי כך (אהבת חסד ט, ז ובנתיב החסד שם. הגר"ז הביא בשם האריז"ל (מובא בפ"ת) שמדת חסידות ללוות ולפרוע לשכיר בזמנו. ומשמע שאין חייב מן הדין).

ועוד דרשו: אתך – ולא שהמחהו אצל חנוני או שלחני.

דף קיב

רע"א. א. המחזהו אצל חנוני, שהוא ישלם לו שכרו – האם עובר משום בל תלין? ואם אין החנוני משלם לו – האם יכול לחזור ולתבוע את המעביד?

ב. האם איסור הלנת שכר קיים כלפי אומן שעשה מלאכה מסוימת, לא בשכירות לפי זמן?

א. המחזהו אצל חנוני – אינו עובר משום בל תלין (אתך).

מדובר שנתרצה הפועל בכך (אהבת חסד עפ"י ראשונים). וי"א אפילו לא נתרצה (ע' פ"ת סק"ט מהב"י).

נחלקו אמוראים אם יכול לחזור הפועל על בעה"ב כשאין החנוני משלם לו; רב ששת אמר אינו חוזר ורבה אמר חוזר.

א. כתבו התוס': אם אמר לו הפועל אני פוטרך בכל אופן – לדברי הכל אינו חוזר על בעל הבית,

שמחילה אינה צריכה קנין. וכן הדין אפילו לא אמר בפירוש אבל עשו קנין בשעת ההמחאה. ומחלוקתם אמורה כשהמחהו סתם ובלא קנין, האם דעת הפועל לפטור בעה"ב לגמרי, ונכנס החנוני במקומו [וממילא אין החנוני יכול לחזור, שנעשה כ'ערב'], אם לאו. ולפירוש הרי"ף מחלוקתם אמורה כשהעמיד הפועלים אצל החנוני, והנידון הוא אם חל קנין 'מעמד שלשתן' הגם שאין בעה"ב חייב לחנוני כלום, אם לאו. ולפירוש זה, מודה רב ששת שלא קנה כאשר לא העמיד הפועלים אצל החנוני. ומאידך אם היה חייב לחנוני – לדברי הכל קנו ואין הפועלים חוזרים אצל בעל הבית [אא"כ עשו בערמה, שידעו שאין לחנוני מה לפרוע. עפ"י הירושלמי. ואז חוזרים אפילו פטרוהו בפירוש. ער"ן].

ורבנו תם פירש שאפילו החנוני נתחייב ואינו יכול לחזור [פירש הרי"ף הואיל וחנוני ושולחני אומנותם הוא ונהנים בכך שהם נאמנים על האנשים, לכך קנו באמירתם], לדעת רבה חוזר הפועל על בעל הבית [אם לא פטרו בפירוש. ר"ן], כגון שהחנוני העני או ברח או שהוא גברא אלימא ואינו רוצה לשלם. ואולם אם הפועל ברשלנותו לא תבע מהחנוני ימים רבים ובינתים העני הלה – בעל הבית פטור (מובא ברמב"ן).

עוד יתכן לפירש שנחלקו כשאמר הפועל לבעה"ב אני פוטרך אם יתן לי, ואם לא יתן אחזור עליך, והחנוני אינו חוזר בו – האם יכול הפועל לחזור במצב זה על בעה"ב. [לפירוש זה המחלוקת תיתכן גם באופן שלא חל קנין המחייב את החנוני לשלם] (תוס'. וכן נקט הרא"ש). עוד צדדו התוס' לפירש שלדברי הכל הפועל יכול לחזור ולתבוע מבעה"ב ולא נחלקו אלא לענין בל תלין, אם נפקע האיסור מיד בהמחאה לעולם אם לאו.

ב. הלכה כרבה שיכול לחזור, וכדיוק המשנה כמותו (רי"ף). ואפילו אם החנוני לא חזר בו מהתחייבותו, יכול הפועל לחזור על בעה"ב. ואעפ"כ אין בעה"ב עובר בבל תלין (אהבת חסד עפ"י רוב הפוסקים – דלא כפי שצדדו התוס' שלרבה חוזר איסור בל תלין).

ב. אומן שנשכר לעשות מלאכה מסוימת שלא בקבלנות, כגון לבטש בדים, ומקבל שכר לפי מנין הבטישות, הרי זה כשכיר גמור לענין בל תלין [וכיו"ב ריבו לעיל אפילו שכרו לבצור אשכול אחד הריהו בבל תלין]. ואולם אומן ששכרו לפי מה שהשביח ולא לפי פעולתו – נסתפקו האם נידון כשכירות או כמכירה; האם אומן קונה בשבח כלי או לא. ורב ששת הסיק שעובר.

נחלקו הפוסקים אם דעת רב ששת שאין אומן קונה בשבח כלי, וכן הלכה (רי"ף רא"ש ור"ן – וכפשוטו הברייתא המסייעת), או שמא לא דיבר באופן שיש שבח כלי (ע' בתוס'; חו"מ שלט, וסמ"ע; שו"ב וש"ך שם. וע"ע בשערי תשובה לרבנו יונה (ג, סח) שקבלן עובר בבל תלין).

זמן תום השכירות הוא בשעת החזרת החפץ לבעליו. מאותה שעה חל חיוב התשלום, אבל גמר מלאכתו והודיעו ולא החזיר, אפילו מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר משום בל תלין. החזירו בחצי היום – מששקעה החמה עובר.

אם תובע תשלום השכירות ואינו רוצה להחזיר הכלי מפני שמתירא שלא יפרענו – יראה שלא נפקע איסור בל תלין. ולא אמרו אלא מפני שבהשהייתו מראה שאינו מקפיד על דמיו (מאירי). ואמנם כן נקטו כמה אחרונים שהנוטל משכונן על שכרו יש בו משום בל תלין. אך יש סוברים שאינו עובר.

רעב. שכיר התובע שכרו ובעל הבית אומר נתתי; זה אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת – מה הדין?

שכיר בזמנו – נשבע ונוטל. תקנת חכמים היא, מפני שבעל הבית טרוד בפועלים (ואינו זוכר היטב אם נתן אם לאו), וכדי להפיס דעתו הטילו שבועה על השכיר.

[לדברי רבי יהודה (בשבועות מד): שכיר אינו נשבע אלא כשבעה"ב מודה במקצת, אבל אמר שילמתי הכל פטור (ונשבע שבועת היסט). ולחכמים בין במודה במקצת בין בכופר הכל, נשבע השכיר ונוטל. וכן הלכה (פוסקים).

אם אין עדים על השכירות, מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם, נאמן בעל הבית לומר פרעתי (רב ושמואל ורבי יוחנן – שבועות מה; ראשונים).

א. אם בעל הבית מודה במקצת באופן שעבר על כל תלין באותו מקצת שמודה – אינו נאמן (הג"א

ממהרי"ח בשם ר"י).

ב. אמר בעל הבית איני יודע – משלם בלא שבועה (הג"א ממהרי"ח בשם ר"י).

עבר זמנו (ותבעו לאחר) – אינו נשבע ונוטל. ופירשו הטעם, חזקה אין בעל הבית עובר משום כל תלין וחזקה אין שכיר משהה שכרו. ואם יש עדים שתבעו בזמנו (רב אסי) כלומר כל זמנו (עד שעבר הזמן. אביי.

י"ג: רב חסדא) – הרי זה נשבע ונוטל, ופירש רב חמא בר עוקבא: כנגד אותו היום של תביעה.

יש מפרשים יום אחד לאחר זמנו בלבד, נותנים לו לישבע וליטול. ויש אומרים לעולם נותנים

לו יום נוסף לאחר היום שתבע בו, כל שתובעו יום יום (עפ"י ר"ח; תור"פ). והרמב"ם כתב (יא, ו)

שנותנים לו יום או לילה אחריו.

הר"ן נטה לומר שכל שתבעו שכיר כל זמנו, אעפ"י ששהה אחר כך זמן מרובה – נשבע בעל

הבית שבועת התקנה.

אומן אומר: שתיים קצצת לי, והלה אומר: לא קצצתי לך אלא אחת – המוציא מחברו עליו הראיה (ונשבע בעל הבית (אם לא פרע כבר אותו מקצת שמודה) כדין מודה במקצת. שבועות מו), שאדם זוכר קציצתו

ואין טרדתו משכחתו.

[לדעת רבי יהודה, גם בזה נשבע השכיר בזמנו ונוטל (עפ"י שבועות מו)].

מהרי"ף משמע שדינו כמודה במקצת דאוריתא. ואולם ר"י הלוי בן מגאש והרמב"ם (שכירות

יא, ז) והרמב"ן והר"ן נקטו שיש כאן תקנה מיוחדת שבעל הבית נשבע, גם בכגון שפרע או

אומר 'הילך'.

דף קיג (– קטז)

רעג. המלוה את חברו, באיזה דרך מותר לו למשכן את הלווה? מה מותר לו למשכנו? עבר ומישכן באיסור – מה דינו?

אסור לבעל חוב למשכן את הלווה (שלא בשעת הלוואה) אלא מרצונו, הן בבית הן בשוק, אלא ממשכנו על ידי בית דין. ולדברי שמואל, גם שליח ב"ד אסור לו להכנס לבית הלווה ולמשכנו (לא תבא...

והאיש), אלא שומט ממנו חפציו בשוק. ואמרו שהדבר שנוי במחלוקת תנאים, ויש דעה שמותר לו להכנס לבית הלווה ולמשכנו (אם חבל תחבל שלמת רעך). ומכל מקום לא ימשכנו השליח דברים

שמניחים אותם לבעל חוב כדין 'סידור' כדלקמן.

א. הלכה כשמואל. ואין חילוק בין עני לעשיר (מאירי).

לדברי רבנו תם (וכן הובא בשו"ע צו, טו בשם 'ש מי שאומר'), מדובר כאן רק במישכון לצורך בטחון,

אבל לצורך פרעון, כאשר הגיע הזמן ומסרב לשלם – שליח ב"ד נכנס לביתו וממשכנו בעל

כרחו.